

VELIKA NOC

Tako pravimo prazniku, s katerim Judje proslavljajo in se spominjajo eksodusa izpod egipčanskega jarma, Kristjanom pa pomeni najpomembnejši praznik njihove liturgije, v katerem se razodene globoki misterij Kristusovega Vstajenje iz smrti (groba).

Takrat Judje darujejo Gospodu prgišče ovsenega klasja in jagnjeta, katerega potem použijejo skupno z nekvašenim kruhom. Kruh je nekvašen, kar spominja na veliko naglico, s katero so se pripravili na odhod iz dežele Egipčanov. Od jagnjeta ni smelo ničesar ostati, preostale kosti so vrgli v ogenj. Uživali so tudi neke grenke trave, ponavadi zvrst solate, da bi se na tak način spominjali grenkob življenja. V sedmih dneh praznovanja, namreč od sobote do sobote, ne jedo Judje drugega, kot nekvašen kruh. 15. dan darujejo v Sinagogi šop ovčjega klasja, kar pomeni posvečenje žetve, oziroma novih pridelkov gospodu.

Prvotno so kristjani praznovali Evharistijo, Gospodovo smrt in vstajenje vsakih 8 dni in to ob nedeljah. Prazniku so namenili dva tedna. Prvi je bil namenjen žalovanju, drugi pa veselemu praznovanju Kristusove zmage nad smrtjo. Pred Veliko nočjo se kristjani udeležijo spokornega 40 dnevnega posta, ob katerem ne smejo jesti zlasti ne mesa in jajc, Veliki noči pa sledi 40 dni "gaudium paschale", ki se zaključi z Binkošti, Vnebohodom. Velika noč se je v kristjanski kulturi spremenila v praznik Vstajenja. Ujema se s pricetkom pomladi in prerojenjem ali prebujenjem narave. Ob prihodu pomladi, se s pomočjo njenih zdravilnih moci, narava, ki pozimi izgleda na videz mrtva, zbudi in razbohoti. Predstavlja torej vstajenje. Umrli je na križu, ampak je nato smrt premagal in dal vsem kristjanom novo upanje, upanje v večno življenje.

Velika noč je torej poseben trenutek, v katerem Kristusovi smrti sledi po treh dneh Vstajenje, namreč zmaga nad smrtjo. O tem razpravlja celo Dante Alighieri v svojem "Conviviu". Akt vstajenja obeležuje neumrljivost. Smrt se spremeni v prerojenje, seveda tudi vseh tistih, ki bodo sledili Kristusovim naukom. Večno življenje si namreč kristjan prisluži samo s zglednim življenjem in duševnim prerojenjem, ljubeznijo in odpuščanjem.

Veliko noč praznujemo z raznimi šegami in navadami tudi v naših krajih. Na dan tako zgane cvetne, oljčne ali nedelje palm, se v cerkvah blagoslavlja pomladansko cvetje in šibje, v raznih krajih Slovenije, zlasti v okolici Ljubljane povezano v butare, okrašene z raznobarnimi trakovi in cvetjem in od tridesetih let prejšnjega stoletja s obarvanimi oblanci, na primorskem in po Italiji pa oljčne vejice s PAX-i, ki jih potem doma hranimo do naslednjega leta.

MIKLAVZ

Sv. Miklavž je simbol dobrote in darežljivosti. Živel je v 4. stoletju Miri v Likiji v današnji turški pokrajini Anatolija. Ko je postal duhovnik je vse premoženje, ki ga je podedoval po starših razdelil revežem. Tudi kot škof v Miri je bil zelo usmiljen in dobrotljiv in je ljudi spodbujal k pravemu verskemu življenju. Zaradi preganjanja kristjanov je bil tudi v ječi, vendar je dočakal Konstantinovo priznanje krščanske vere in doživel visoko starost.

Sv. Miklavž je zelo priljubljen in caščen svetnik po vsej Evropi, posebej še v Rusiji (Nikolaj). Odsev caščenja tega svetnika je na

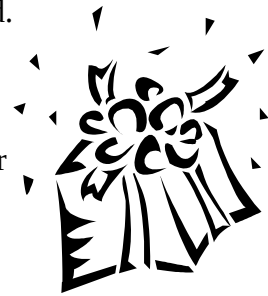

Slovenskem "miklavževanje" na predvečer njegovega godu, ki ga slavimo 6. decembra. O dobrotljivosti sv. Miklavža je znanih več legend, tudi tista, kako je rešil sramote tri sestre, ki jim je s tem, ko jim je dal za doto zlata jabolka (oziroma, po nekaterih različicah, zlate krogle), pomagal do poštenih ženinov. Na slikah ga največkrat vidimo v škofovski opravi s tremi zlatimi krogli na knjigi. Je zavetnik mornarjev, ribičev, pekov, krojačev, popotnikov. Priporočajo se mu neveste za srečno poroko, okradeni za vrnitev ukradenih stvari in v drugih stiskah.

V Sloveniji je največ cerkva posvečenih sv. Miklavžu (blizu 200), med drugimi tudi ljubljanska stolnica.

BOZIC

Čas pred božičem imenuje Cerkev advent, kar latinsko pomeni prihod. Prvič se v dokumentih priprava na božič omenja v 6. stoletju, in sicer na najstarejši znani način – s postom. Ljudje so se vzdržali uživanja mesa in mesnih izdelkov tri dni v tednu – ponedeljek, sredo in petek. Ženitovanj v tem času ni bilo, prav tako ne petja in veseljačenja. Sicer pa adventni čas obsega štiri nedelje, včasih pa jih je bilo celo pet. Spominjal naj bi na štiri tisočletja od Adama do Kristusa. Advent pa je tudi čas zunanje priprave na božič. Tako so moški v večerih izdelovali jaslice. Sprva so jih izdelovali iz lesa, potem pa je razširitev papirja izpodrinila to obrt. Spodobi se in stara navada je, da se za velike praznike v hiši in okoli nje vse počisti.

Da je velika noč največji krščanski praznik, bi naj vedel vsak kristjan. Vendar pa je po priljubljenosti prav gotovo na prvem mestu božič. Božič je spomin na Kristusovo rojstvo. Prvi kristjani ga niso obhajali kot praznik, zanimanje za Odrašenikovo poreklo se je pričelo šele v 2. stoletju. Prvič se praznovanje omenja v Aleksandriji (Egipt) okoli leta 215. Strokovnjaki si še danes niso enotni, kdaj naj bi bil Jezus resnično rojen. Rimljani so bili prepričani, da se je Jezus rodil na isti dan, kot je umrl. Slovenski etnolog Damjan J. Ovsec ugotavlja, da naj bi bil Jezus rojen v mesecu marcu. Enotni pa so si v tem, da ni bil rojen 25. decembra in da je bil na konec koledarskega leta praznik prestavljen naknadno. Čar mrtve narave je tudi čas mrtvih. Tedaj naj bi bil "svet odprt – mundus patet". V tem času, takšna je bila vera, po svetu gomazi strahov, vsi duhovi prihajajo na dan. Svet se pogreza v temo, saj so dnevi čedalje krajši in noči vedno daljše. Cerkev se je zoperstavila vsemu temu poganskemu verovanju in postavila praznik Kristusovega rojstva v december ter s tem prinesla luč človeštvu.

Božič je bil od nekdanj družinski praznik. V adventnem času naj bi se vsaj ob nedeljskih večerih družina zbrala okoli adventnega venčka, prižgala svečko na njem in nekaj zmolila ali zapela božično pesem. Prižiganje luči je simbolično in kaže na to, da je Kristusov prihod vedno bližji. Vsako nedeljo prižgemo eno svečo več. Za otroke pa je prav gotovo najbolj zanimivo postavljanje jaslic. Jaslice so plastična upodobitev prizora Kristusovega rojstva v panoramsko oblikovani pokrajini. Namen takšnega postavljanja prizorov je ljudem v pomoč pri pobožnem premišljevanju Kristusovega rojstva. Prve jaslice so postavili jezuiti leta 1560 v kolegiju v Coimabri na Portugalskem, prve cerkvene jaslice pa so bile postavljene leta 1562 v Pragi. Leta 1644 so se prvič pojavile jaslice tudi na Slovenskem, in sicer v jezuitski cerkvi sv. Jakoba v Ljubljani. Jaslice so hitro postale priljubljene pri ljudeh in pričeli so jih postavljati tudi doma.

Danes lahko jaslice srečamo že skoraj v vsakem domu, vsaki cerkvi, ponekod celo v izložbenih oknih trgovin in prodajaln. Vedno več pa je tudi prireditev s postavitvijo živih jaslic. Izdelovanje jaslic je bilo zelo priljubljeno med slovenskim prebivalstvom. Jaslice so mojstri izdelovali iz lesa, gline, v zadnjem času tudi iz medu, piškotov, kruha, porcelana.

K praznovanju božiča prav gotovo spada tudi obisk svete maše, bodisi je to polnočnica na sveti večer ali pa katero od bogoslužij na sam božič, in blagoslovitev doma. Prenašanje kadila, škropljenje z blagoslovljeno vodo in prižiganje luči pomeni v krščanstvu nov čas, ki je nastopil s Kristusom. Pri obredu naj sodelujejo vsi domači. Hišni gospodar naj vzame posodico z žerjavico in nanjo natrosi kadilo. Blagoslovljena voda se škropi z vejico božičnega drevesa. Med obhodom družina moli rožni venec ali poje božične pesmi. Enak obred se ponovi na silvestrski večer in na večer pred svetimi tremi kralji (6. januar).

Tudi na Kamniškem v zvezi z božičem ljudje poznajo različna verovanja. Tako fantje na sveti večer ne bi smeli hoditi "k dekletom v vas". Tako naj bi kmalu po vojni neki fant iz Tunjic šel na sveti večer k dekletu v Podgorje. Ko se je okoli polnoči vračal domov, je pri Medvedovem mostu zagledal kočijo, ki se je peljala po potoku navzdol. Pa ni bilo ne konjev in ne kočijaža, kar sama se je peljala. Fant tistega večera ni slišal niti tunjiških zvonov niti videl polnočnice, samo domov je tekel in se za peč usedel. Na Markovem pa nekateri verujejo, da se na sveti večer vidi za leto naprej. Tako je leta 1930 šel nek gospodar okrog hiše in pogledal skozi okno v sobo, kjer so bili zbrani domači; in videl je ženo, kako je ležala na parah. Žena je v tistem letu resnično umrla.